

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

ВИПУСК 84

2015

Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – 356 с.

Для науковців, аспірантів, викладачів і менеджерів освітньої системи.

Редакційна колегія:

С.В.Кириленко (в.о. заступника головного редактора), Ю.В.Ївженко (відповідальний секретар), Л.Ф.Бурлачук, М.Ф.Бондаренко, М.І.Бурда, М.Ф.Дмитриченко, Т.О.Дмитренко, Н.Г.Ничкало, Л.М.Паламар, О.Я.Савченко, М.Б.Євтух, М.П.Хоменко, Д.В.Чернілевський, В.П.Широчин

В основу збірника покладені матеріали наукових досліджень учасників Міжнародної науково-практичної конференції "Становлення і розвиток акмеології: теоретичні і прикладні аспекти", організованої Українською академією акмеології, Академією міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, Київським університетом імені Бориса Грінченка, Житомирським державним університетом імені Івана Франка.

Статті подано в авторській редакції.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.

Свідоцтво Серія КВ № 12814-1699Р від 1.06. 2007 р.

Збірник включено до переліку наукових видань ВАК України, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з педагогічних наук. Постанова № 1-105/2 від 13.02.2008 р.

Відповідальні за випуск: О.В. Вознюк, Н.Г. Сидорчук

ЗМІСТ

Огнєв'юк В.О.

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ НА РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ АКМЕОСОБИСТОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ 8

Кузьмина Н.В.

ФУНДАМЕНТАЛЬНА АКМЕОЛОГІЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ РЕСУРС ПРОЦЕССА ПОВЫШЕНИЯ ПРОДУКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ 14

Чернилевский Д.В.

ПОЛИКУЛЬТУРА БЕЗ НАСИЛИЯ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 20

Дубасенюк О. А.

АМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 25

Лук'янова Л. Б.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС АНДРАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ 31

Антонова О.Є.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ОБДАРОВАНОСТІ 36

Антонов В.М.

МІЖДИСЦИПІНАРНИЙ ХАРАКТЕР АКМЕОЛОГІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНО-ОСВІТНІЙ ПІДХІД 40

Архипова С.П.

РОЛЬ ОСВІТИ В САМОВИЗНАЧЕННІ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ 44

Барановська Л.В.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ 49

Березюк О. С.

ЕТНОПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕТНОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ СТВОРЕННЯ АКМЕСЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 52

Березюк Ю. В.

ТВОРЕНЬ АКМЕСЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
В. О. СУХОМЛІНСЬКИЙ ПРО РОЛЬ ПІДРУЧНИКІВ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ 56

Безпалько О. В.

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ СПЕКТР МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ 60

Бобрицька В.І.

ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ФАХІВЦІВ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ 64

Вознюк А. В.

АНТРОПОЛОГІЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГІЯ 68

Вітвицька С. С.

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД 77

Власенко О.М.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ 82

Гаврилюк С.М.

ФАСІЛІТАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ДОСЯГНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ 85

В. О. Огнєв'юк,
доктор філософських наук, професор, академік НАПН України,
Української Академії Акмеології, ректор Київського університету
імені Бориса Грінченка, Президент УАА

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ НА РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ АКМЕ-ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті здійснено спробу осмислення філософського доробку щодо ролі освіти у формуванні акме-особистості. Представлено узагальнені висновки, які є результатом критичного аналізу робіт представників різних філософських течій: консерватизму, класичного реалізму, аналітичної філософії, екзистенціалізму, експерименталізму та інших.

Ключові слова: акме-особистість, цінності, освітнє середовище, філософія освіти.

В статье сделана попытка осмысления философских наработок относительно роли образования в формировании акме-личности. Представлены обобщенные выводы, которые являются результатом критического анализа работ представителей различных философских течений: консерватизма, классического реализма, аналитической философии, экзистенциализма, экспериментализма и других.

Ключевые слова: акме-личность, ценности, образовательная среда, философия образования.

Article present the attempt to reflect on philosophical researches about the role of education in the process of formation of acme-personality. The paper describe summaries conclusions which are the result of the critical analysis of works of researches who are representatives of different philosophical directions: conservatism, classical realism, analytical philosophy, existentialism, experimentalism and others.

Key words: acme-personality, values, educational environment, philosophy of education.

Починаючи з найдавніших часів, освіта, як сфера, у якій відбувається відтворення суспільства, завжди привертала й продовжує привертати увагу дослідників. Феномен освіти визначається її впливом на розвиток людини та суспільства. XIX і XX століття переконливо довели, що тільки суспільство, яке дбає про створення умов, механізмів, засобів і можливостей для особистісного розвитку людини, умов для її соціалізації та ідентифікації, як члена суспільства, може забезпечити відтворення цивілізаційних зasad свого функціонування і розвитку.

Відтак суспільство існує і розвивається згідно із законом відтворення, що передбачає успадкування та примноження цивілізаційних досягнень попередніх поколінь кожним наступним. Насамперед йдеться про відтворення людини як суб'єкта духовно-інтелектуального та культурного життя, тобто створення нею тієї доданої вартості, що вирізняє її з поміж інших живих істот. Це відтворення, або друге народження в розумінні Сковороди, Канта, Сухомлинського, відбувається в рамках неформальної, формальної та інформальної освіти, тобто за сукупністю неформальних взаємодій з родиною та найближчим оточенням, соціумом, а також у процесі цілеспрямованої, тобто формальної освіти. Існування та удосконалення суспільного організму відбувається лише за умови такого відтворення. При цьому вирішальне значення належить особистісному поступу кожної людини з чого й складається сукупний духовно-інтелектуальний та культурний прогрес суспільства в цілому. З кожного особистісного акме формується акме-суспільство.

Науковці А.О. Деркач, В.В. Ільїн, С.Д. Пожарський [2, с. 4] визначають «акме» як соматичний, фізіологічний, психологічний і соціальний стан особистості, який характеризується зрілістю її розвитку, досягненням найбільш високих показників у діяльності, творчості. При цьому вершинну реалізацію особистості пов'язують із дорослістю, залишаючи інші вікові періоди становлення особистості поза увагою. На нашу думку, в контексті проблеми доречно піднімати питання формування акмеологічності, як властивості людини, що характеризує її прагнення до вершин особистісного, професійного розвитку та самовдосконалення, протягом усього життя, визначати роль різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів на кожному етапі дорослішання. Подібні висновки знаходимо в акмеологічній концепції В. М. Максимової [6]. Дослідниця розглядає зрілість в якості характеристики рубіжних етапів на шляху дорослості зростаючої особистості у процесі навчання та виховання. Зрілість, стверджує авторка, це акме-вершина, яка утворюється на перетині гетерогенних процесів: вікового психофізіологічного розвитку з домінуванням закономірностей соціокультурного розвитку. Вікові стадії розвитку таким чином співпадають зі ступенями навчання. Кожна така стадія закінчується досягненням певної вершини, певного виду зрілості як готовності до наступного розвитку. Кожний вид

зрілості відображає новий виток у духовному освоєнні світу, у світогляді, ціннісно-смислових домінантах і способах життєдіяльності зростаючої людини, в її цілісному розвитку, у взаємодії індивідних, особистісних і суб'єктивно-діяльнісних чинників дозрівання. Відтак В.М. Максимова пропонує розглядати зрілість як соціально-педагогічний результат, який виникає під час взаємодії соціального та педагогічного середовища розвитку особистості. Переоцінити роль освіти у цьому процесі вкрай важко.

Процес «другого народження» людини постійно зіштовхується із внутрішнім опором, проходить крізь періоди криз та нових ініціацій. Подібні процеси відбуваються у неформальній та формальній освіті, оскільки одна і інша, є множиною суб'єкт-суб'єктних взаємодій, що сприяє утвердженню ідеї освіти у якості вселюдського феномену. Аналіз цього феномену в історичному аспекті дає можливість виокремити найбільш оптимальні шляхи ідентифікації акме-особистості і цивілізаційного відтворення суспільства та його переходу на духовно та інтелектуально вмотивований шлях розвитку.

Людина, як вважає П. Слотердайк, наділена пристрасною тягою до «ідентичності». «В нас, – зазначає він, – начебто запрограмований формальний Ніхто – як носій наших соціальних ідентифікацій» [10, с. 139]. Відтак людина завжди прагне до перетворення народженого Ніхто в ідентифіковане Я. І освіта супроводжує процес формування як Я-реального так і Я-ідеалу, визначення акме-орієнтирів особистості. Долучаючи кожне нове покоління до цивілізаційного контексту, освіта забезпечує наступність суспільного розвитку та примноження культурного досвіду відповідно до викликів, що постійно змінюються. При цьому варто зазначити, що кожне нове покоління має витрачати час і зусилля на засвоєння надбань усіх попередніх поколінь, але у значно більших масштабах. На цю обставину звертав увагу Ортега-і-Гассет зауважуючи: «Нині, як ніколи, саме надмір культурного й технічного багатства загрожує стати катастрофою для людства, адже кожному новому поколінню значно важче чи навіть неможливо його освоїти» [3, с. 86].

Зосереджуючись на дослідженні феномену освіти, розвитку ідеї освіти та ідей в освіті, цілей і результатів освіти філософія, як наука теоретико-методологічного спрямування, забезпечуєся осягнення найбільш сутнісних проблем і взаємозв'язків, відкриваючи широкий простір для формування нового прогресивного бачення ролі освіти у формуванні акме-особистості, зважаючи на принцип ощадності в освіті запропонований Ортега-і-Гассетом. Важливим для розв'язання цієї проблеми є наукова рефлексія накопиченого досвіду, окреслення тих прогресивних ідей минулого, які не втратили своєї актуальності в реаліях сьогодення та можуть стати основою для вироблення нових стратегій для реформування сфери освіти.

Однією з найдавніших філософських течій в освіті є консерватизм. Розвиток консерватизму пов'язується з іменами Платона і Арістотеля, Данте і Макіавеллі, Гете і Е. Бьорка, Ж. де Местра і А. де Токвіля та багатьох інших мислителів, політичних і державних діячів. Консерватизм в інтерпретації американського політолога С. Хантінгтона [12] є системою ідей, яка слугує збереженню існуючого ладу й спрямована проти будь-яких спроб його зруйнувати. Хоч консерватори в цілому не проти змін, але для них найважливішим завжди є ціна змін й те, наскільки зміни трансформують звичний для них порядок речей. Для освітиз найдавніших часів головною метою було збереження і трансляція від покоління до покоління цінностей культури. Означена місія освіти й зумовлює консервативне мислення педагогів, оскільки завдання розвитку культури, а також пов'язаного з нею розвитку особистості в освіті, як правило, не усвідомлюються. Звідси головним обов'язком вчителя є збереження і передавання кращих традицій минулого. Так було в шумерській, єгипетській, спартанській школах, а також у Київській Русі та Західній Європі доби середньовіччя, у період нового і новітнього часів і значною мірою зберігається сьогодні.

Традиційно школа є покликаною відстоювати сталі цінності, зрозумілі і доступні для сприйняття. Поява будь-яких альтернативних освітніх систем стимулює педагогічний консерватизм в усвідомленні своїх цінностей. Саме завдяки консерватизму школа майже ніколи не стоїть в авангарді перетворюючих рухів, оскільки, на переконання консерваторів, вона має пристосувати людину до норм, стандартів і вічних істин, що забезпечується укладом шкільного життя та змістом навчальних предметів. Кожна шкільна дисципліна покликана сформувати впорядкованість мислення, пошуки мети і відчуття «пов'язаності» життя індивіда з загальновизнаним порядком речей. Тобто акме-орієнтири пропонуються вже у «готовому» вигляді, а роль особистості зведено лише до їх засвоєння.

Однією з консервативних течій філософії освіти є класичний реалізм, що розглядає навчальний процес через призму набуття незрілою молодою людиною відповідної «форми» й досягнення нею особистого щастя у загальнолюдському розумінні. Спроможність вчитися і набувати знання, використовувати їх та насолоджуватися ними, як вважають прибічники класичного реалізму, є властивою для кожної людини, котра володіє нею як частиною людської природи. Виходячи з цього, класичні реалісти і формують завдання загальної освіти як формування звички набувати знання, використовувати їх і отримувати від цього задоволення. Таким чином акцент ставиться саме на знання як засіб досягнення акме.

На відміну від класичного реалізму, що стоїть на виважених ідеологічних засадах, есенціалізм (від латин. *essentia* – сутність), як одна з крайніх ідеологічних течій, обстоює необхідність збереження і передачі тих ідей, уявлень і практичного досвіду, які характеризували культуру в минулому. Це необхідно тому, що, на переконання есенціалістів, сучасна культура фактично втратила свій зв'язок із справжньою культурою – тією, яка була в минулому. Для того, щоб людство могло повернути віру в себе, на переконання есенціалістів, йому необхідно повернутися до старих культурних надбань і на цій основі здійснювати рух уперед. Саме тому есенціалізм не визначає у навчальному процесі самостійної діяльності учнів, а також суб'єкт-суб'єктних стосунків вчителів і учнів; рішуче заперечує педагогічні концепції, що ґрунтуються на організації навчального процесу шляхом спроб і помилок. Упорядкованість, послідовність, дисципліна і глибокий зміст педагогічної діяльності – фундамент есенціалістів. В есенціалістській концепції учень – сприйнятливий спостерігач універсу, а сприйняття реальності є метою навчальної діяльності. Учень може вважатися успішним, якщо виявляє спроможність дати зв'язний опис світу, що був запропонований вчителем. Контроль якості навчальної діяльності в есенціалістів спрямований на виявлення повноти і адекватності узгодженості розуму з реальністю. Учитель, розглядається есенціалізмом як представник світу, головним завданням якого є відбір законів, звичаїв, видів практики, різноманітних досягнень, відповідних фрагментів з історичного минулого і сучасності, а також моделювання навчального процесу для передачі дібраних знань. Таким чином і акме-орієнтири і шляхи їх досягнення заздалегідь визначені та містяться у досвіді попередніх поколінь.

Спорідненими з есенціалізмом є погляди перенніалістів (від латин. *perennia* – вічність), які вважають, що цінності античної і середньовічної культури сьогодні так само актуальні, як і в далекому минулому, вони не підкоряються часу і простору й стоять над історією, над окремими культурами і, таким чином, є чи не єдиним надійним підґрунтям, що визначає розвиток особистості. Криза ХХ століття спонукала перенніалістів до заклику відновити вічні цінності, носіями яких були Платон, Арістотель, Тома Аквінський, філософські погляди яких необхідно покласти в основу програми зцілення суспільства від хаосу.

Ще однією спільною рисою есенціалізму і перенніалізму є їх орієнтація на ідеал, що являє собою реальну основу світу. Власне, це покликало до життя такий напрям у філософії освіти як ідеалізм.

Ідеалізм не ігнорує конкретної людини, учня, що виявляється в підтримці активної самореалізації і самовдосконаленняожної дитини як духовної істоти. Представники цього напряму розглядають освіту як процес внутрішнього духовного зростання й розвитку природи дитини, її самосвідомості і самоврядності, удосконалення «Я». Мету освіти ідеалізм бачить у сприянні повному розкриттю природного потенціалу зростаючої людини. Освіта покликана підняти учнів до межі їх здібностей і спрямувати до основ існування. Школа, на переконання прихильників ідеалізму, є обов'язковою інституцією, оскільки вона розкриває для учнів реальність, сприяє їх «культурному народженню», виховує майбутніх активних членів суспільства, вказуючи їм шлях до самовдосконалення.

Ідеалізм, на відміну від есенціалізму і перенніалізму, не підтримує авторитарну педагогіку, оскільки розглядає дитину як індивіда, спроможного до розвитку, вдосконалення, вияву ініціативи й здатного досягти омріяний ідеал. Ідеалісти вважають, що вияв учнем ініціативи є необхідною умовою його реального зростання і розвитку як особистості, адже навчання відбувається не тільки під впливом зовнішніх факторів, а, насамперед, за активної участі самого учня. Знання покликані дати людині відчуття спорідненості з безкінечним універсумом. Педагогіка ідеалізму ґрунтується на формуванні у свідомості учнів належного прикладу активної, зрілої і творчої акме-особистості.

Центральним пунктом ліберальної течії у філософії освіти є усвідомлення себе учнем як

особистості. Таке усвідомлення, на переконання лібералів, є потужною рушійною силою у розвитку кожним індивідуумом своєї власної природи. Відтак провідна ідея ліберальної педагогіки стосовно індивідуальності полягає в бутті собою. Власне, ця ідея ґрунтуються на відомому гаслі «пізнай самого себе», але в інтерпретації лібералів набула дещо іншогозвучання на кшталт «відшукай себе», «вичерпай свою самість» тощо. Ліберали наголошують, що кожна людина має широкий спектр здібностей, плекання яких – сутність індивідуальності. Вони вважають, що кожен індивід важливий для суспільства, а розмаїття особистостей – необхідна передумова розвитку людського суспільства. Природа індивіда трансформується й набуває статусу індивідуалізованої особистості. Людина, вважають ліберали, має вроджену склонність і прагнення до досконалості (акме), вона за свою природою вище поціновує більш складні форми діяльності, спрямовані на вироблення вищих здібностей, на відміну від легких задоволень. Зрештою, прагнення до вищих здібностей та складних насолод сприяє цілісному розвитку особистості – вважають теоретики лібералізму. Сучасна педагогічна концепція лібералів звертається також до емоційної сфери людини, її внутрішньої досконалості, взаємозалежності інтелектуальної й емоційної складових. Ліберальна людина постає перед нами не як колекціонер здібностей, а, насамперед, як їх організатор, оскільки людина має змінювати, удосконалювати та переглядати свої спроможності упродовж життя.

Однією з неодмінних умов для лібералізму є наявність свободи. Саме тому педагоги-ліберали заперечують проти моделювання життя дітей відповідно до вузького ідеалу досконалості. До найвідоміших ліберальних філософів освіти належать Дж. С. Мілль, Т. Грін, Л. Гобгауз, Б. Бозанке, Д. Дьюї, Д. Роулз.

Близькою до лібералізму є аналітична філософія, яка вважає освіту практичним мистецтвом, що, на відміну від останнього, має наукову основу й просуває переконання учнів в напрямі істинного значення, а також розвиває їхню здатність раціонально мислити. На думку аналітичних філософів, головною цінністю в освіті є розвиток розумових здібностей учня. Для цього учню необхідно показувати всебічність світу у всій його повноті і глибині. Учитель, як вважають аналітичні філософи, є людиною, яка сповідує цінності істини, розуму і розширення людських можливостей, вона покликана не тільки прищеплювати моральність, а й привчати міркувати про проблеми моралі. Найбільший вплив на філософію освіти другої половини ХХ століття мали праці Річарда Пітерса, Джека Хардіта, Ізраеля Шеффлера.

Здійснюючи екскурс в історію акмеологічних поглядів, варто згадати філософію існування – екзистенціалізм, що набув популярності в середині ХХ століття. Представниками цієї течії у різні роки були М. Бердяєв, М. Хайдеггер, К. Ясперс, М. Бубер, Г. Марсель, Ж.-П. Сартр, М. Мерло-Понті, А. Камю, Х. Орtega-і-Гассет та інші.

Екзистенціалісти критично поставилися до раціоналістичної філософії, філософії рефлексивного аналізу, звинувачуючи класичний реалізм у відриві від живого досвіду існування людини в світі. Екзистенціалізм, приймаючи к'єркегорівське трактування екзистенції і пов'язане з ним протиставлення таких явищ життя, як віра, надія, біль, страждання, потреба, турбота, любов, пристрасть, хвороба тощо і явищ пізнавального ряду, розвиває ідею онтологічної самостійності, стійкості і конститутивності явищ життя. Віддаючи абсолютний пріоритет екзистенції, філософи-екзистенціалісти запропонували програму екзистенціальних структур повсякденного досвіду людини у всій повноті, конкретності, унікальності і змінюваності, тобто в реальній повноті безпосередніх контактів людини зі світом, на рівні нероздільної сукупності її інтелектуально-духовних і емоційно-вольових особистісних структур. У системі цінностей екзистенціалізму головне місце належить свободі і відповідальності. Екзистенційна людина завжди перебуває в процесі становлення, завжди відповідає за те, що робить із собою; її свобода і власна відповідальність не мають меж. Екзистенційна людина – свідомий суб'єкт, що вибирає своє ставлення до світу і до власної персони. Саме вибір для екзистенціаліста є головним принципом його життя.

На переконання екзистенціалістів, самодостатня особистість – головна мета і бажаний результат освіти. Зважаючи на означену цілеспрямованість, трансформація знань для екзистенціалістів має значення лише в контексті конкретного індивідуального розвитку. Знання втрачають сенс, якщо вони не мають значення для людини.

Відтак освіта в екзистенційному розумінні є процесом розвитку вільних, самоактуалізованих особистостей, а звідси організація навчального процесу має здійснюватися без примусу і регламентації, учні самостійно мають вибирати і творити свою природу. Навчання

покликане сприяти самоусвідомленню учня як повноправного суб'єкта і стимулювати процес індивідуального вибору. Це спрямування виявляється і в змісті освіти, в тенденції центру ваги у навчанні зміщення від природничих і суспільних наук до гуманітарних, а також у акценті на значенні мистецтва, що сприяє кращому емоційному і моральному розвитку особистості.

Відповідно до екзистенційного світогляду освіта, на відміну від усталених традицій, розпочинається не з відчужених знань і вивчення природи, а з пізнання сутності людини, розкриття морального «Я». Екзистенційна педагогіка, беручи до уваги, що навчання відбувається в групах, бачить в них лише середовище, де проходить свій винятковий шлях кожна індивідуальна особистість, яка володіє повною свободою щодо творення власного «Я». Для екзистенціалізму аморально «підганяти» поведінку дитини під наперед визначений зразок згідно з апріорним знанням, якою вона має стати, оскільки діти – свідомі й активні суб'єкти.

Обов'язком учителя, що поділяє принципи екзистенційної педагогіки, є створення умов, які забезпечать кожному учневі можливість відчути три основні цінності життя: я – істота, яка обирає, і мені не уникнути вибору власного життєвого шляху; я – вільна людина, абсолютно вільна у виборі цілей моого життя; я – людина, яка має особисту відповідальність за кожен здійснений мною вибір.

Реалізація означених підходів може здійснюватися лише в педагогічному кліматі свободи, що виключає ієархію влади в навчальних закладах, переваги учителів над учнями, зовнішні стандарти успіху. В навчальному процесі за таких підходів, як правило, немає потреби в тестах і оцінках, а центром навчального процесу завжди є самовизначення учня.

Сучасні школи, що регламентують дисципліну й застосовують заходи спонукального характеру, з точки зору екзистенціалістів, руйнують природну спонтанність, допитливість і творчі нахили учнів і, як наслідок – перешкоджають розвитку особистості. Для екзистенційної педагогіки принципово важливо, щоб учител був лише одним з можливих джерел самоврядного становлення дитини, а матеріал вивчався лише той, що має мотивацію в житті школяра. Для учня важливим є не просто засвоєння певних знань і цінностей, а їх переживання. Ось чому учитель має бути рівноправним учасником діалогу з учнями, даючи їм можливість вільного дослідження в насиченому освітньому середовищі, де є різноманітні засоби навчання і до яких вони мають вільний доступ. Кожен учень, за таких умов, не чекає готової відповіді учителя, а шукає свою власну унікальну відповідь. Завдання учителя побачити в кожній відповіді, в кожній творчій роботі учня високий рівень своєрідності, відбиток творчої індивідуальності. Особистий досвід учня має визначальне значення, його бачення літературного твору, музики, живопису є важливішим від концепції автора, майстра, композитора, художника. Оскільки учнівська інтерпретація твору відбиває його власний досвід і в цьому, вважають екзистенціалісти, її неперевершене значення, оскільки кожна людина до деякої міри є творцем власної історії, що нею переживається.

Переживання в екзистенціальній педагогіці також набуває особливої цінності, адже воно привертає увагу молодої людини, яка формується, до таких феноменів, як страждання, горе, конфлікти, смерть, а отже, допомагає усвідомити, що життя багатоаспектне, в ньому поєднуються радість і смуток, любов і ненависть, співчуття і жорстокість. Учитель покликаний співпереживати, співрадіти, співгорювати, співтворити разом із своїм учнем, щоразу знову розв'язуючи надскладне завдання сприяти становленню неповторної особистості кожної дитини.

Предметне навчання і зміст освіти для педагогів-екзистенціалістів мають лише опосередковане значення, що виявляється в наданні учневі засобів для самовияву і саморозвитку. Звідси шкільні програми, які традиційно нагромаджують великий обсяг різноманітних знань з усіх галузей, мають значення лише в частині, обраній учнем. Зміст освіти існує не для того, щоб його завчали і відтворювали «на оцінку», а для того, щоб бути прийнятим або відкинутим. Найвлучніше розкриває сутність педагогічного екзистенціалізму твердження Жака Марітена [7] стосовно того, що головною цінністю освіти є можливість завоювання внутрішньої духовної свободи окремою людиною.

Впливовим напрямом філософії освіти ХХ століття є експерименталізм, в основі якого – звернення до досліду, експерименту, пошук провідної діяльності, що забезпечує ясність і глибину знань. Пробудження в учня пізнавальних інтересів – наріжний камінь педагогіки експерименталізму. Учитель несе відповідальність за створення умов, за яких участь школяра в діяльності приведе його до максимального розуміння і знання. Експерименталісти не відкидають цінностей, вироблених людьми в минулому, вважаючи їх не тільки стартовою основою навчання,

3. Ортега-і-Гассет Х. МісіяУніверситету //ІдеяУніверситету: Антологія / Упоряд. : М.Зубрицька, Н.Бабалик, З.Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 65-109.
4. Ильин В.В. Философия и акмеология / В.В. Ильин, С.Д. Пожарский. – СПб.: Политехника, 2003. – 395 с.
5. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К. : Грамота, 2007. – 576 с.
6. Максимова В.Н. Акмеология: новое качество образования / В.Н. Максимова // Завуч. – 2004. – №7. – С. 30-41.
7. Маритен Ж. Знание и мудрость / Ж. Маритен. – М.: Научный мир, 1999. – 244 с.
8. Огнев'юк В.О. Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта. / Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства: матер. Міжнарод. наук.-практ.конф., 13 груд. 2012 р.– К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. – С. 7-15.
9. Огнев'юк В. Освіта міжпарадигмального періоду. – К.: Нова парадигма, 2005. – № 50. – С. 36-48.
10. Слотердайк П. Критика цинического разума./ Петер Слотердайк; пер. с нем. А. Перцева; испр. изд-е. – Екатеренбург: У-Фактория, М.: АСТ Москва, 2009. – 800 с.
11. Філософія освіти: хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вуз/укладачі: В.О. Огнев'юк, О.М. Кузьменко. – К.: КУ імені Бориса Грінченка, 2014. – 508 с.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. / С. Хантингтон – М.: АСТ МОСКВА, 2006. – 571с.
13. Hirst P. Social Evolution and Sociological Categories/ Paul Hirst [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookre.org/reader?file=1366247&pg=0>

УДК 371.2

Н.В. Кузьмина,

*доктор психологических наук, профессор, член-корреспондент РАО,
Президент Общественной академии акмеологических наук (Россия)*

ФУНДАМЕНТАЛЬНА АКМЕОЛОГІЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ РЕСУРС ПРОЦЕССА ПОВЫШЕНИЯ ПРОДУКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ

Розглядається фундаментальна акмеологія як наука в системі наук про людину і освіту, об'єктом якої виступає людина, що знаходиться в розвитку, як природна і соціальна істота під впливом освіти. Аналізуються такі базові поняття фундаментальної акмеології, як «носії вершинного рівня професіоналізму або вершинні фахівці», «освіта», «творча діяльність фахівців освіти засобами навчальних дисциплін», «майстерність», «освітні завдання», «закони фундаментальної освіти».

Ключові слова: фундаментальна акмеологія, продуктивність освіти, якість освіти, генеральний закон фундаментального утворення.

Рассматривается фундаментальная акмеология как наука в системе наук о человеке и образовании, объектом которой выступает человек, находящийся в развитии, как природное и социальное существо под влиянием образования. Анализируются такие базовые понятия фундаментальной акмеологии, как «носители вершинного уровня профессионализма или вершинные специалисты», «образование», «созидательная деятельность специалистов образования средствами учебных дисциплин», «мастерство», «образовательные задачи», «законы фундаментального образования».

Ключевые слова: фундаментальная акмеология, продуктивность образования, качество образования, генеральный закон фундаментального образования.

The fundamental acmeology as the science in the system of human sciences and education is explored; the object of the latter is the person in the development, that is the person being both natural and social being influenced by the means of education. Such basic fundamental concepts of acmeology as "the carriers of the pinnacle level of professionalism or apical specialists", "education", "creative activity of the specialists of education by means of academic disciplines", "mastership", "educational objectives", "the fundamental laws of education" are examined.

Keywords: fundamental acmeology, the productivity of education, quality of education, the general law of fundamental education.

Как свидетельствует анализ социокультурной ситуации, современный этап развития общества требует глубокой и частой модернизации образования, которая должна быть обоснованной и прогнозирующей повышение качества образования. Качество образования в регионе или национальная система образования – объект, не вмещающийся ни в одну из сложившихся наук.

Создание теории устойчивого функционирования фундаментального образования в регионе и РФ потребовало создания новой науки в системе наук о человеке и образовании – фундаментальной акмеологии, объектом которой выступает человек, находящийся в развитии, как природное и социальное существо под влиянием и средствами образования. Объектами фундаментальной акмеологии являются также взрослые люди – субъекты созидательной и управлеченческой деятельности разных уровней продуктивности.